

TARKASTUKSIA KUHMON KUNNAN ALUEELLA

Tarkastuksia Kuhmon kunnan alueella v. 1971.

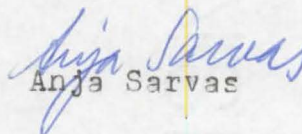
Keväällä 1971 pyydettiin Maanmittaushallituksesta silloisen Muinaistieteellisen toimikunnan esihistoriallisen osaston apua Kuhmon kunnan peruskartoitettavilla alueilla sijaitsevien muinaisjäännösten tunnistamisessa. Maanmittaushallituksen tarkoituksena oli merkitä uusille peruskartoille sellaisia kiinteitä muinaisjäännöksiä, jotka olivat maastossa todella näkyvissä. Allekirjoittanut sai tehtäväkseen avustaa Maanmittaushallituksen kartoittajia Kuhmossa ja maastotyöt tehtiin elokuussa 1971 suurimmaksi osaksi tekniikko A.Mikkolan kanssa.

Seuraavassa noudatettava kohteiden numerointi on sama kuin Pohjois-Pohjanmaan Seutukaavaliitolle toimitetussa Kuhmon kunnan esihistoriallisten suojelukohhteiden luettelossa (luettelo on myös tämän kertomuksen yhteydessä). Luetteloon sisältyy 44 kohdetta, joista useimmat saatiin tarkastettua ja luokiteltua (muinaisjäännösluokat I-III). Seuraavassa kertomuksessa tullaan käsittelemään vain niitä kohteita, jotka edes jonkinlaisella tarkkuudella pystyttiin paikallistamaan. Tarkemmin paikallistamatta jääneet kohteet esiintyvät vain suojelukohhteiden luettelossa. Niistä paikoista, joita ei pystytty lainkaan paikallistamaan, on erillinen luettelo kertomuksen lopussa.

O.A.F.Mustosen "Kajaanin kihlakunta. Tietoja seudun muinaisuudesta."¹⁾ sekä esihistoriallisen osaston topografisen arkiston tiedot olivat suureksi avuksi maastotyötä valmisteltaessa.²⁾

Kertomukseen liittyy 15 karttaa ja 6 kuvataulua, joissa on kopiot negatiiveista 39066-39087. Sekä kartoista että kuvista on lisäksi erilliset luettelot.

Helsingissä 24 heinäkuuta 1975

Anja Sarvas

1) SMY 7/5 1892.

2) Ne paikat, joiden kohdalla ei ole mainittu erikseen lähdeä, ovat kihlakunnankertomuksessa tai esihist. toim. topografisen arkiston Kuhmo-mapissa esiintyviä kohteita.

Kuhmon kertomukseen liittyvät kartat

Ote tiekartasta (sis. lehtijaon) 1:200 000.

Suomen taloudellinen kartta 1:100 000 n:ot 141 (Ontojärvi, pain. 1941), 142 (Kuhmo, pain. 1941), 148 (Hyrynsalmi, pain. 1941), 149 (Lentiira, pain. 1968).

Kopiot Maanmittaushallituksen kenttälevyistä 1:10 000 n:ot

4411	12	B
	4414	02 A
	4414	04 B
	4414	05 D
	4414	09 B
	4414	12 A
	4432	01 B
	4432	01 C
	4432	04 B

Kuhmon kertomukseen liittyvät negatiivit:

- 39066 Kuhmo 23. Iso-Tahkosen luoteisrannalla oleva kivikautinen asuinpaikka. Kuva lounaasta.
- 39067 Kuhmo 26. Katerma Karanka. Kivikautinen asuinpaikka Ontojärven itäpäässä. Kuva eteläkaakosta.
- 39068 Kuhmo 4. Ontojärvi Anttila. Kivikautinen asuinpaikka Ontojärven länsipäässä. Kuva kaakosta.
- 39069 Kuhmo 7. Oraviniemi. Kivikautinen asuinpaikka Ontojärven lounaisrannalla. Kuva etelästä.
- 39070 Kuhmo 7. Oraviniemi. Kivikautinen asuinpaikka Ontojärven lounaisrannalla. Kuva etelästä.
- 39071 Kuhmo 12 ja 20. Veräinen Saunaniemi. Hevosenkänkäsoljen KM 13094 löytöpaikka sekä pyyntikuoppia. Kuva luoteesta.
- 39072 Kuhmo 11. Korpisalmi Sylväjänniemi. Ketjunktajan KM 12755 löytöpaikka. Kuva kaakosta.
39073. Kuhmo 42. Ontojärvi Naukkarinsaari. Vanha kalmistosaari Ontojärven lounaispäässä. Kuva etelästä.
- 39074-76 Kuhmo 15. Tahkojoen niska. Panorama lapinpadosta. Kuva pohjoisesta.
- 39077 Kuhmo 14. Lentiiranjoen niska. Lapinpato. Kuva idästä.
- 39078 Kuhmo 30. Lentiira Kalmoniemi. Vanha kalmistoniemi. Kuva länsilounaasta.
- 39079 Kuhmo 10. Kalliojoki Paloniemi. Piikeihäänkärjen KM 18257 löytöpaikka. Kuva lännestä.

- 39080 Kuhmo 35. Pieni Juortana Lapinsärkkä. Pienen Juortanan itäran-
nalla niemessä on lapinhauta ja vanha ortodoksisal-
misto. Kuva pohjoisesta.
- 39081 Kuhmo 43. Pienen Juortanan pohjoisranta. Lapinhautoja. Kuva
eteläkaakosta.
- 39082-85 Kuhmo 5. Ontojärvi Paloniemi. Panorama kivikautisesta asuin-
paikasta Ontojärven kaakkoisrannalla. Kuva etelästä.
- 39086 Kuhmo 41. Murtojärvi Pöytäsaari. Saarella on painaunia. Kuva
etelästä.
- 39087 Kuhmo 36. Saarijärvi Ristisärkkä. "Käärmeiden käräjäpaikka". Pyö-
reä maakumpu suon keskellä. Kuva lännestä.

KUHMON kunnan esihistorialliset suojelukohdeet

N:o	paikannimi	kohteen laji	luokitus	peruskartta ja koordinaatit
1	Rajalinna	muinaislinna sijainti epäselvä		4324 02
22	Kellojärvi Huuhilo	kivikautinen löy- töpaikka	II	4412 10 x = y =
3	Lammajärvi Harak- kasaari	kivikautinen löytöpaikka	III	4413 08 x = y =
4	Ontojärvi Anttila	kivikautinen asuinpaikka	II	4411 11 x = y =
5	Ontojärvi Paloniemi	kivikautinen asuinpaikka	II	4413 02 x = y =
6	Korpisalmi Jämäslahti	kivikautinen löytöpaikka	II	4413 05 x = y =
7	Ontojärvi Oraviniemi	kivikautinen asuinpaikka	II	4411 11 x = y =
8	Porokoski	tark. määrittele- mätön kivikaut.lp.		4413 12
9	Korpisalmi Koivuaho	- " -		4413 08
10	Kalliojoki Paloniemi	kivikautinen löy- töpaikka	III	4414 10 x = y =
11	Korpisalmi Sylväjän- niemi	tark. määrittele- mätön rautakaut.lp.		4413 05
12	Veräinen Saunaniemi	rautakaut. löytöp.	III	4432 01 x = 3480 y = 0740
13	Rakennusniemi	kivikaut. löytöp.	II	4413 02 x = y =
14	Lentiiranjoen niska	lapinpato	II	4414 08 x = y =
15	Tahkojoen niska	lapinpato	II	4432 04 X = 3527 y = 1147
16	Lammajärvi Niskasaari	lapinhautoja sijainti epäselvä		4413 07
17	Lapinniemi	lapinhautoja	II	4324 03 x = y =

18	Hiirenniemi l. Malilan- niemi	lapinhautoja	II	4414 05 x = 4623 y = 7833
19	Luulajanjärvi Varissalo	lapinhautoja sijainti epäselvä		4413 11
20	Veräinen Saunaniemi	pyyntikuoppia	II	4432 01 x = 3483 y = 0735
21	Vuosanka Autio	lapinhautoja, kivi- raunioita	II	4414 02 x = 4110 y = 6091
22	Ontojärvi Kirkkosaari	kivitarha	II	4413 02 x = y =
23	Iso-Tahkosen luoteisranta	kivikautinen asuin- paikka	II	4432 04 x = y =
24	Iso-Palosen itäranta	lapinhautoja	II	4432 01 x = 3495 y = 0655
25	Lentua Sorosenmäki	kuoppia	II	4413 12 x = y =
26	Katerma Karanka	kivikautinen asuin- paikka	II	4413 02 x = y =
27	Ryti-Palonen Rytin vämpä	lapinhautoja	II	4432 01 x = 3735 y = 0140
28	Pieni Salmijärvi	lapinhautoja	II	4414 09 x = 5844 y = 8420
29	Töhönpuron-Lentiiranjoen yhtymäkohta	lapinhautoja	II	4414 08 x = y =
30	Lentiira Kalmoniempi	kalmisto	II	4414 08 x = y =
31	Kellojärvi Hamarasaari	lapinhautoja	II	4411 12 x = 2695 y = 5205
32	Katerma Järvelä	kivikaut. löytöp.	II	4411 11 x = y =
33	Porsaisen puron itäranta	lapinhautoja	II	4432 04 x = 3622 y = 1066
34	Änättijärvi Seilosen- l. Uitonsalmi	lapinhautoja	II	4414 12 x = 5433 y = 9095

35	Pieni Juortana Lapinniemi	lapinhauta ja ortodoksikalmisto	II	4414 12 x = 5820 y = 9682 x = 5820 y = 9675
36	Saarijärvi Ristisärkkä "Käärmeiden kärejäpaikka"	maakumpu	II	4412 09 x = y =
37	Lentuankosken länsiranta	lapinhautoja	II	4413 06 x = y =
38	Koposensaari	kalmisto	II	4413 05 x = y =
39	Varajoki	kuoppia	II	4413 09 x = y =
40	Kontiolanniemi	lapinhautoja ja kiviröykkiö	III	4413 05
41	Murtojärvi Pöytäsaari	lapinhautoja	II	4411 12 x = y =
42	Ontojärvi Naukkarinsaari	kalmisto	II	4411 11 x = y =
43	Pienen Juortanan pohjois- pää	lapinhautoja	II	4414 12 x = 5898 y = 9678
44	Teeripuro	lapinpato (?)	II	4414 04 x = 3680 y = 7217

1. Rajalinna. Muinaislinna (?), joka mainitaan kansanperinteessä¹⁾ ja jonka vanhat kuhmolaiset sijoittavat jonnekin Rajajoen tienoille Kuhmon lounaisosaan. Tarkkaa paikkaa ei kuitenkaan enää tiedetä eikä Rajajoen seuduilla ole kukaan nähnyt esim. vallituksia yms. mahdollisesti muinaislinnaa viittaavia seikkoja. Liite 1.

2. Kellojärvi Huuhilo. Keikäkiven KM 4838:1 löytöpaikka. Huuhilo sijaitsee Kellojärven länsirannalla, mutta kiviesineen tarkkaa löytöpaikkaa ei talossa enää tiedetty. Huuhiloon on matkaa Kuhmon kirkolta n. 28 km linnuntietä länsiluoteeseen. Liitteet 1,2.

3. Lammasjärvi Harakkasaari. Tasataltan KM 10533 löytöpaikka. Kyseessä on hiekkainen pitkä niemeke, jonka kärki on aikaisemmin ollut saari. Esineen on v. 1936 löytänyt Kyllikki Leskinen vesijättömaalta. Harakkasaarella ei ole kiinteää muinaisjäännöstä. Paikalle on Kuhmon kirkolta matkaa linnuntietä n. 5 km itäksäkkoon. Liitteet 1,3.

4. Ontojärvi Anttila. Kivikautinen asuinpaikka (?). Löydöt KM 11068:1-2 (tasatalttoja). Esineet on löytänyt mv. Matti Mustonen omistamansa Anttilanniemen kärjestä 1930-luvulla. Esineet olivat n. 20-30 cm syvällä, etelään viettävässä rinteessä. Paikka sijaitsee Ontojärven länsirannalla, n. 24 km Kuhmon kirkolta linnuntietä länteen. Paikalla käydessäni alue ei ollut viljelyksessä eikä muutamista kaivamista- ni koekuopista löytynyt kvartssia tai muuta asuinpaikkaan viittaavaa. Maanomistaja kertoi kuitenkin useinnähneensä kvartssia pelloissaan. Anttilanniemen poluilla näkyi siellä täällä kvartsisirpaleita, jotka voisivat olla asuinpaikalta peräisin. Toisaalta on mahdollista, että asuinpaikka on ainakin osittain huuhtoutunut säännöstelyssä olevaan Ontojärveen, jonka vedenpinnan korkeuden vaihtelut ovat melkoiset. Liitteet 1,2,16.

5. Ontojärvi Paloniemi. Kivikautinen asuinpaikka. Löydöt KM 11705 (kiviesineen teräosa) ja KM 18657 (kvartssia). Kiviesineen katkelman on v. 1940 löytänyt everstiluutnantti Paavo Susitaival upseerirakennuksen perustusta kaivettaessa. Paikalla on nykyisin Paloniemen lomakylä, jonka hiekkarannalta ja rakennusten välisiltä poluilta löytyi kvartssia v. 1971. Kyseessä on hiekkainen mäntykangas Ontojärven kaakkoispäässä. Paikalle on matkaa Kuhmon kirkolta n. 12 km linnuntietä länsilounaaseen. Liitteet 1,2,21.

1) Tietoja Rajalinnasta on mm. esihist. toim. top.arkistossa olevassa Kuhmo-mapissa.

6. Korpisalmi Jämäslahti. Poikkikirveen KM 12815 löytöpaikka. Esineen tarkkaa löytöpaikkaa ei tiedetä, koska majuri U.Leskinen oli v. 1947 huomannut kirveen lastensa leikkikalujen joukossa. Majuri Leskinen arvelee kirveen löytyneen Jämäslahden rannalta, mahdollisesti Kangasjärven rannalta tai mainittujen vesien rantapelloista. Alueella on runsaasti rajavartioston rakennuksia ja mahdollinen asuinpaikka on varmasti tuhoutunut rakennustöissä. Kangasjärven kaikkia rantoja en pystynyt tarkastamaan vaan jouduin keskittymään pohjoisosiin. Mitään kiinteään muinaisjäännökseen viittaavaa ei kuitenkaan Kangasjärven pohjoisrannoilla ollut havaittavissa. Jämäkseen on matkaa Kuhmon kirkolta linnuntietä n. 5 km lounaaseen. Liitteet 1,2.

7. Katerma Oraviniemi. Kivikautinen asuinpaikka. Löydöt KM 13274 (poikkikirves), KM 18566 (tuura) ja KM 18659 (kvartsia). Kiviesineet on löydetty Oraviniemen pellostä päärakennuksen ja rannan väliseltä alueelta peltoa muokattaessa. Pellostä ja rantahietikolta löytyi kvartsia. Maanomistajan Veerus Määtän kertoman mukaan Ontojärven veden korkeus vaihtelee täällä melkoisesti ja vesi on jo ehtinyt syövyttää osan asuinpaikkaa. Paikalle on matkaa Kuhmon kirkolta n. 23 km linnuntietä länsilounaaseen. Liitteet 1,2,17.

10. Kalliojoki Paloniemi. Piikeihäänkärjen KM 18257 löytöpaikka. Esineen on löytänyt koululainen Leo Polvinen Juolunkajärven rantakivikosta. Paikalla ei ole kiinteää muinaisjäännöstä. Paikalle on matkaa Kuhmon kirkolta n. 28 km linnuntietä koilliseen. Liitteet 1,3,20.

12. Veräinen Saunaniemi. Pronssisen hevosenkenkäsoljen KM 13094 löytöpaikka. Esineen löysi v. 1952 Jouko Rantanen Veräisten järven luoteispäässä olevasta Saunaniemestä, n. 20 m järven pintaa korkeammasta niemen kärjestä, hiekkamaan pinnasta. Mitään kalmistoon viittaavaa ei paikalla ollut. Niemessä on kuitenkin rivi pyyntikuoppia (n:o 20), joiden ikää lienee jokseenkin vaikea määritellä. Kuopilla ja soljella on tuskin kuitenkaan yhteyttä toisiinsa. Paikalle on matkaa Kuhmon kirkolta n. 36,5 km linnuntietä koilliseen. Liitteet 1,3,14,18.

13. Ontojärvi Rakennusniemi. Paloniemen kansakoululla säilytettävän kivinuijan löytöpaikka. Löytöön liittyvät tiedot puuttuvat. Paikalla, josta esineen arveltiin löytyneen, ei ollut asuinpaikkaa. Paikka sijaitsee Ontojärven etelärannalla n. 12,5 km linnuntietä länsilounaaseen Kuhmon kirkolta. Liitteet 1,2.

14. Lentiiranjoen niska. Lapinpato. Paikka sijaitsee n. 500 m Onnelan talosta koilliseen. Joessa on pitkä hiekkapato, joka lähtee etelärannalta ja kaartaa kohti joen keskustaa. Pato on sunnilleen etelä-pohjois-suunnassa ja padon länsipuolella on joen pohja selvää mutaa, itäpuolella on mudan päällä hiekkaa. Padon pituus on n. 50 m, leveys vaihtelee 1-2 m välillä. Pato on kokonaan veden alla. Paikalle on Kuhmon kirkolta matkaa n. 30 km linnuntietä pohjoiskoilliseen. Liitteet 1,5,19.

15. Tahkosenjoen niska. Lapinpato. Paikka sijaitsee Ison Tahkosen länsipuolella Tahkosenjoen etelärannalla. Pato lähtee etelärannalta vinoasti kohti luodetta. Pato on kokonaan veden alla, mutta sen paikallistaminen oli helppoa koska sen kokoapituudelta kasvoi vesikasveja. Paikalle on matkaa Kuhmon kirkolta n. 41 km linnuntietä koilliseen. Liitteet 1,15,19.

16 ? 17 ?

18. Hiirenniemi eli Malilanniemi. Lapinhautoja. Juoksuvaaran etelärinteessä Kotijärven luoteispäässä on neljä lapinhaudaksi kutsuttua kuoppaa. Niitä on ollut rinteessä enemmänkin, mutta paikalle rakennettu TVH:n parakkikylä on tuhonnut useita. Jäljellä olevat kuopat ovat läpimitaltaan n. 4 m ja ne ovat loivareunaisia ja muodoltaan pyöreitä. Ne saattaisivat olla pyyntikuoppia. Kuopat sijaitsevat pienellä alueella vain muutaman metrin päässä toisistaan TVH:n rakennusten luoteis- ja pohjoispuolella. TVH on vuokrannut koko alueen mv. Vilho Maliselta (os. Iivantiira, Varjo). Paikalle on matkaa Kuhmon kirkolta n. 35 km linnuntietä pohjoiseen. Liitteet 1,9.

20. Veräinen Saunaniemi. Pyyntikuoppia. Paikka sijaitsee Veräisen järven luoteispäässä ja kyseessä on kapea ja korkea hiekkainen niemi, jossa kasvaa suuria mäntyjä. Niemessä on sen pituussuunnassa joukko pyöreitä, melko syviä kuoppia, jotka vaikuttavat lähinnä pyyntikuopilta. Niiden läpimitta on n. 3 m ja kuoppien väliä on vain muutama metri. Samasta niemestä on löydetty pronssinen hevosenkenkäsolkki KM 13094 (n:o 12). Paikalle on matkaa Kuhmon kirkolta n. 36,5 km linnuntietä koilliseen. Liitteet 1,3,14,18.

21. Vuosanka Autioniemi. Lapinhautoja. Vuosanganjärven itäpäässä olevassa Autioniemessä on muutamia melko epämääräisiä kuoppia niemeen joitakin vuosia sitten raivatun peltoalueen eteläreunalla. Kuopista saatiin tieto Aution talosta kesällä 1971; talonväki nimitti kuoppia lapinhaudoiksi. Autioniemen peltoaukeaman pohjoisreunalla sijaitsevan ladon itä- ja länsipuolella oli kaksi kivirauniota, jois-

ta varsinkin ladon länsipuolella sijaitseva oli hyvin maaton. Ladon itäpäässä oleva röykkiö näytti nuoremmalta ja se saattaa olla peltoraunio. Aution talossa arveltiin tällä paikalla joskus olleen asumuksen, johon rauniot voisivat liittyä. Paikalle on matkaa Kuhmon kirkolta linnuntietä n. 31,5 km luoteeseen. Liitteet 1,4,7.

22 ?

23. Iso-Tahkosen luoteisranta. Kivikautinen asuinpaikka. Paikalta on löydöt KM 18660 (kvartsia). Asuinpaikka sijaitsee Iso-Tahkosen luoteisrannalla n. 50 m Kannaksen talon rajasta länteen. Maa on hiekkaista mäntykangasta ja Kannaksen taloon johtavalla polulla oli kvartsia. Paikka löytyi sattumalta tarkastettaessa läheisessä Tahkojoessa olevaa lapinpatoa. Paikalle on matkaa Kuhmon kirkolta n. 41 km linnuntietä koilliseen. Liitteet 1,3,15,16.

24. Iso-Palosen itäranta. Lapinhautoja. Iso-Palosen järven itärannalla, Veräisen järven Hautalahden ja Iso-Palosen välisellä kannaksella, järveen rantaan etelästä johtavan polun itäpuolella on joukko kuoppia, joiden keskimääräinen halkaisija on n. 3m. Kuopat ovat rivissä lähtien Iso-Palosen suunnasta kohti Hautalahtea. Kyseessä on valtion maa ja kuopat löytyivät sattumalta. Paikalle on matkaa Kuhmon kirkolta n. 37 km linnuntietä koilliseen. Liitteet 1,3,14.

25. Lentua Sorosenmäki. Kuoppia¹⁾. Kalliojärven länsipäässä on Sorosenmäki-niminen paikka Kalliojärven talon eteläpuolella. Kapea lahde erottaa Sorosenmäen Kalliojärven talosta. Sorosenmäestä, joka nykyisin on Kajaani OY:n maita, löytyi kaksi kuoppaa n. 750 m päässä Kalliojärven talosta etelään. Ensimmäinen kuoppa on suunnilleen eteläsuunnassa Kalliojärven taloon nähden ja toinen sijaitsee n. 30-40 m ensimmäisestä länsilounaaseen. Kuoppien halkaisija on n. 3-4 m ja ne ovat melko syviä. Ne sijaitsevat rinnemaastossa ja saattavat olla pyyntikuoppia. Rinteestä oli kaadettu lähes kaikki puut ja kuoppien löytäminen kaadettujen runkojen ja risujen seasta oli jokseenkin vaikeaa. Paikalle on matkaa Kuhmon kirkolta n. 24 km linnuntietä koilliseen. Liitteet 1,3.

1) Kihlakunnankertomuksessa on s. 621 maininta Sorosen kankaasta. Kyseessä lienee juuri Lentuan Sorosenmäki; ainakaan ei paikkakunnalla osattu neuvoa muuta sen nimistä mäkeä tai kangasta.

26. Katerma Karanka. Kivikautinen asuinpaikka. Löydöt: Paloniemen koululla säilytettävä korvakkeellinen kivinuija (ei löytynyt koululta v.1971) sekä KM 18658:1-2 (kvartsia). Paikka sijaitsee Ontojärven Karankalahden itärannalla Karankaniemen kärjessä. Kiviesine on aikoinaan löytynyt Karangan rakennusten pohjoispuolelta n. 50 m päässä niistä.¹⁾ Karangan päärakennuksen itä- ja kaakkoispuolella olevasta perunamaasta sekä nuijan löytöpaikan tienoilta löytyi kvartsia kesällä 1971. Paikka on Vilho Kampmannin perikunnan omistuksessa (os. Ruunakangas pa 2, Karanka). Paikalle on matkaa Kuhmon kirkolta n. 9 km linnuntietä länteen. Liitteet 1,2,16.

27. Ryti-Palonen, Rytin kämpä. Lapinhautoja. Valkeisvaaran tien varressa Ryti-Palosen järven luoteispäässä sijaitsevan Rytin kämpän pohjoispuolella tien reunassa (tien länsipuolella) on kaksi lapinhautaa. Haudoista kerrottiin kämpässä, jossa asui metsätyömiehiä. Ensimmäinen kuoppa sijaitsee n. 55 m kämpän päärakennuksesta pohjoiseen ja n. 20 m tiestä länteen. Kuopan läpimitta on n. 3-4 m ja sitä oli selvästi jokin aika sitten kaiveltu. Miesten kertoman mukaan kaivajat olivat löytäneet kuopan keskivaiheilta palaneita kiviä ja hiiltä. Toinen kuopista sijaitsee n. 135 m päärakennuksesta pohjoiseen ja se on aivan tien reunassa. Tämä kuoppa oli koskematon. Kyseessä voisivat olla kotamaisten asumusten tai rakennelmien jäännökset. Paikalle on matkaa Kuhmon kirkolta n. 34 km linnuntietä koilliseen. Liitteet 1, 3,13.

28. Pienen Salmijärven pohjoisranta. Lapinhautoja.²⁾ Paikassa missä Kuumunjärven laskujoki purkaa vetensä Pieneen Salmijärveen, on neljä kuoppaa, lapinhautaa. Ne sijaitsevat laskujoen suussa, sen pohjoisrannalla, n. 10-15 m päässä rannasta. Niiden keskimääräinen halkaisija on ~~XXX~~ 2-3 m ja ne sijaitsevat hyvin lähellä toisiaan. Paikalla kasvaa synkkää kuusikkoa. Paikalle on matkaa Kuhmon kirkolta n. 45 km linnuntietä pohjoiskoilliseen. Liitteet 1,5,10.

1) Ks. kivikauden lappuluetteloa esihist. toimiston arkistossa.

2) Kihlakunnankertomuksessa puhutaan s. 622 Salmijärven rannasta, joka olisi Kruununjärven laskupaikka. Kruununjärveä ei Kuhmossa ole lainkaan, mutta sen sijaan Kuumunjärvi-niminen järvi, joka sijaintinsa puolesta sopii kuvaukseen.

29. Töhönpuron-Lentiiranjoen yhtymäkohta. Lapinhautoja. Lentiiranjokeen laskee pohjoisesta pieni Töhönpuro. Joen ja puron yhtymäkohdassa puron länsirannalla on kumpare, jonka luoteistupeessa, n. 50 m kumpareen keskustasta on seitsemän kuoppaa, lapinhautaa. Ne ovat hyvin tiiviissä ryhmässä, ainoastaan yksi kuoppa on, kuista hiukan erillään, lähempänä puroa. Kihlakunnankertomuksessa mainitaan kuoppia aikoinaan kaivellun ja yhdestä löytyneen sekä aikuisen että lapsen pääkallon. Paikalle on matkaa Kuhmon kirkolta n. 31 km linnuntietä pohjoiskoilliseen. Liitteet 1,5.

30. Lentiira Kalmoniempi. Vanha kalmisto. Lentiiran järven eteläpäässä Petäjaniemen talon länsipuolella on Kalmoniempi-niminen niemeke. Niemekkeestä löytyi kolme selvää pitkulaista hautapainauamaa. Yhden seinämät olivat kivetyt. Niemessä oli lisäksi tervahauta. Paikalle on matkaa Kuhmon kirkolta n. 30,5 km linnuntietä pohjoiskoilliseen. Liitteet 1,5,19.

31. Kellojärvi Hamarasaari. Lapinhautoja. Kellojärven eteläpäässä on Hamarasaari, jossa on hautapainauamia siellä täällä koko saaren pituudelta. Paria hautaa oli melko äskettäin kaiveltu, muut olivat koskemattomia. Kellojärven rantataloissa puhuttiin sekä lapinhautoista että Ison vihan aikaisista haudoista. Paikalle on matkaa Kuhmon kirkolta n. 27 km linnuntietä luoteeseen. Liitteet 1,2,6.

32. Katerma Järvelä. Kivitaltan KM 18567 löytöpaikka. ~~XXXXXX~~ Taltta on löydetty n. v. 1965 Järvelän talon läheltä, n. 300 m talosta eteläkaakkoon. Järvelän omistaa mv. Vilho Tikkanen, (os. Katerma). Lähellä sijaitsee Oraviniemen kivikautinen asuinpaikka (n:o 7). Järvelän maalta löytyneestä taltasta ilmoitti Oraviniemen isäntä Veerus Määttä ja hänen välityksellään taltta saatiin KM:n kokoelmiin. Paikalle on matkaa Kuhmon kirkolta n. 22 km linnuntietä länsilöunaaseen. Liitteet 1,2.

33. Porsaisen puron itäranta. Lapinhautoja. Porsaisen puron itärannalla Porsaisen lammen ja Irkunlahden välisellä kannaksella, n. 30 m Porsaisen lammesta etelään on valtion maalla kaksi lapinhautaa aivan vierekkäin. Kuopat ovat muodoltaan pitkulaisia ja tiheässä pensaikossa melko vaikeasti erotettavissa. Paikalle on matkaa Kuhmon kirkolta n. 40 km linnuntietä koilliseen. Liitteet 1,3,15.

34. Änättijärvi Seilosen- eli Uitonsalmi. Lapinhautoja. Salmen länsirannalla olevalla kankaalla on kolme lapinhautaa, salmen rantaan johtavan tien kaakkoispuolella. Kuopista kaksi on pyöreää, läpimita n. 2,5 m, kolmas taas on pitkulainen (pit. n. 2m). Kuopat ovat tien välittömässä läheisyydessä; ne ovat melko maatuneita, mutta erottuvat kangasmaastossa kuitenkin helposti. Paikalle on matkaa Kuhmon kirkolta n. 42 km linnuntietä pohjoiskoilliseen. Liitteet 1,5,11.

35. Pieni Juortana Lapinniemi eli Lapinsärkkä. Lapinhauta¹⁾ ja ortodoksikalmisto. Pienen Juortana-järven itärannalla on Lapinniemi-niminen paikka, josta löytyi pyöreä lapinhauta niemen kärkeen johtavan polun pohjoispuolelta, n. 50 m ennen niemen kärjessä sijaitsevan vanhan ortodoksikaluston aitaa. Paikalle on Kuhmon kirkolta matkaa n. 48 km linnuntietä pohjoiskoilliseen. Liitteet 1,5,12,20.

36. Saarijärvi Ristisärkkä. "Käärmeiden kärkejäpaikka".²⁾ Kuhmon luoteiskolkassa lähellä Hyrynsalmen rajaa on pieni Saarijärvi, jonka länsipuolella n. 800 m Iivantiiran tiestä etelään on Ristisärkän kumppeissa suosaarekkeessa säännöllisen pyöreä moreenimaakumpare. Kumpareen halkaisija on n. 20 m, korkeus runsaan metrin. Reunat ovat melko jyrkät ja koko kumpu vaikutti "tehdyiltä". Sitä kutsutaan paikkakunnalla "Käärmeiden kärkejäpaikaksi". Paikalle on matkaa Kuhmon kirkolta n. 48 km linnuntietä luoteeseen. Liitteet 1,4,21.

37. Lentuankosken länsiranta. Lapinhautoja. Alimmaisena Lentuankosken länsirannalta löytyi kosken rantaa seuraavan polun varrelta muutamia melko pieniä kuoppia. Jotkut niistä näyttivät melko tuoreilta ja on kyseenalaista ovatko nämä lainkaan samoja kuoppia, joista kihlakunnankertomuksessa³⁾ mainitaan. Kertomuksessa puhutaan kosken oikeasta rannasta ja oikea puoli kyllä viittaa länsirantaan mikäli katsotaan alavirtaan päin. Paikalle on matkaa Kuhmon kirkolta n. 7 km linnuntietä pohjoiskoilliseen. Liitteet 1,3.

1) Kihlakunnankertomuksessa puhutaan s. 622 Juortasenjärvestä Vartiuksen kylässä. Tällaista järveä ei ole ja kuvaus sopii muuten Pieneen Juortanaan.

2) Olavi Mattilan tieto v. 1955 esihist. toim. top.arkistossa.

3) s.623 sanotaan "Lentuankosken rannalla oikealla puolella jokea on lapinhautoja".

38. Koposensaari. Vanha kalmistosaari.¹⁾ Akonlahdessa vastapäätä Kuhmon kirkonkylän nykyistä hautausmaata^a on Koposensaari-niminen saari, joka tiedetään vanhaksi kalmistoksi. Koska en saanut venekuljetusta järjestymään, en päässyt itse saareen, mutta useat vanhat kuhmolaiset kertoivat tästä kalmistosta, jota on käytetty hautauspaikkana vielä melko myöhään. Matkaa paikalle on Kuhmon kirkolta linnuntietä n. 500 m pohjoiseen. Liitteet 1,3.

39. Varajoki. Kuoppia. Varajoen talosta valtatie n. 200 m Kuhmoon päin on tienhaara, joka erkanelee kaakkoon valtatiestä N. 570 m valtatiesta, sivutien pohjoispuolella on kaksi kuoppaa. Niiden väliä on n. 15-20 m. Kuoppien läpimitta on n. 3 m ja molempia on viime vuosina kaiveltu pohjasta. Reunat vaikuttivat koskemattomilta. Matkaa paikalle on Kuhmon kirkolta linnuntietä n. 11 km koilliseen.

40. Kontiolanniemi. Lapinhautoja ja kiviröykkiö. Kontiolanniemi kuuluu Kuhmon nykyiseen keskustaan ja paikalle on rakennettu runsaasti uusia asuintaloja. Muinaisjäännökset ovat kokonaan tuhoutuneet. Liitteet 1,3.

41. Murtojärvi Pöytäsaari. Lapinhautoja. Pöytäsaarella on havaittavissa epämääräisiä painanteita koko saaren pituudelta, mutta niiden tarkoituksesta on vaikea sanoa mitään. Paikalle on matkaa Kuhmon kirkolta n. 24 km linnuntietä länsiluoteeseen. Liitteet 1,2,21.

42. Ontojärvi Naukkarinsaari. Kalmistosaari. Naukkarinsaari sijaitsee Ontojärven lounaispäässä Oravisaaren itäpuolella. Koska Ontojärvi on säännöstelty, on vesi syönyt Naukkarinsaaren rantoja ja samalla paljastanut hautoja, joista on tullut pääkalloja ja luita esiin. Paikalle on matkaa Kuhmon kirkolta n. 22 km länsilounaaseen. Liitteet 1, 2,18.

43. Pienen Juortananjärven pohjoispää. Lapinhautoja. Järven pohjoispuolella olevalta kankaalta löytyi 4 kpl. kuoppia, joista yhtä oli kaiveltu. Kuoppien läpimitta oli n. 2-3 m. Paikalle on matkaa Kuhmon kirkolta n. 48 $\frac{1}{2}$ km linnuntietä pohjoiskoilliseen. Liitteet 1,12,20.

1) Saaresta on kirjoitettu mm. Kotiseudussa 1910 s. 366.

44. Teeripuro. Lapinpato ¹⁾. Puusta tehdyn tammen jäännöksiä löytyi n. 500 m päässä Hanhilammesta luoteeseen, mutta mitään muuta "lapinpatoon" viittaavaa ei Teeripuron alueelta löytynyt. Paikalle on matkaa Kuhmon kirkolta n. 23 km linnuntietä pohjoisluoteeseen. Liitteet 1,8.

1) Lapinpadosta puhutaan mm. Kotiseudussa 1910 s. 299.

Seuraavat Kajaanin kihlakunnan kertomuksessa Kuhmon kohdalla mainitut muinaisjäännökset jäivät kokonaan paikallistamatta, koska paikkojen nimet olivat nykyisille kuhmolaisille täysin tuntemattomia tai siten olivat muinaisjäännökset tulleet kokonaan hävitetyiksi.

1. "Nivan taloa vastapäätä salmen toisella puolella on lapinraunio" (s.625). Rauniosta ei kukaan tiennyt mitään.

2. "Kirkkokankaalla Lapinsalmesta itään on ainakin 5 lapinhautaa". (s.624) Näistä ei tiedetty mitään.

3. "Vieksin kylän Pajankankaalla oli ~~XXXXXXXXXXXXXX~~ kuopan päällä paksu kivilatomus" (s.626). Pajankangas oli tuntematon.

4. "Katermassa Syvänperältä länteen on kirkkotien varressa 3 kpl. lapinhautoja" (s.622). Syvänperä tuntematon.

5. "Katerman kylässä on useita jättiläisten raunioita" (s.626). Näistä ei tiedetty mitään.

6. "Juortanan järven rannalla on lapinhaudan vieressä ruumishautakin" (s.626). Voisi tarkoittaa Pienen Juortanan Lapinniemeä (ks. edellisen luettelon n:o 35).

7. "Jauhovaaran alla n. neljannes Tervasalmen kievarista etelään on Jauhoolampi ja Kuhmalampi, joiden rannoilla ja törmillä on lapinhautoja" (s.622). Kuhmalampi tuntematon, sen sijaan Kulmalampi tunnetaan, mutta sen ja Jauhoolammen rannoilta ei löytynyt kuin muutamia hyvin nuoren näköisiä kuoppia.

8. "Kalasten niemi Juolungan ja Kalasten lampien välissä: lapinhautoja" (s.623). Kalastenniemi tuntematon.

9. "Lokanniemessä on ennen ollut kalmisto" (s.671). Paikka tuntematon.

10. "Kalliojoki. Kalliojärven takana yksi hauta ja muita kuoppia." (s.621) Jäi epäselväksi kun ei tiedetty mitä takana tarkoittaa.

11. "Irkunjärven pienessä ympyräisessä saarella on kaksi kuoppaa" (s.623) Mitä saarta tarkoitetaan, jäi epäselväksi kun ei Irkun rannoilla ollut

yhtään venettä, jolla olisi voinut käydä tarkastamassa paikkoja. Lähiseudulla ei tiedetty ko. muinaisjäännöksistä mitään.

12. "Talosensaareissa Valkeisvaaraa lähellä on koilliseen päin hietikossa lapinhautoja" (s.622). Kyseessä täytynee olla Palosensaari Ison Palosen järvässä, mutta veneen puuttuessa ei saareen päästy.

13. "Hirvenniemellä on kunnalla peitettyjen hautain muotoisia kumpuja noin 10 kpl. Niistä on kiviesineitä löydetty" (s.615). Ainoa Hirvenniemi, joka paikkakunnalla tunnettiin, oli Kalliojärven rannalla Sorosenmäestä etelään, mutta muinaisjäännöksiä ei siellä oltu nähty.

14. "Kokkovaaran seuduilla lapinraunioita ja hautoja" (s.621). Kokkovaaran talossa Lentiirassa muistettiin juttu "lappalaisten kynnökestä", jonka piti olla jossain talon lähiseuduilla, mutta kukaan ei enää osannut neuvoa tarkempaa paikkaa. Myöskään "lappalaisten kynnöksen" luonteesta ei tiedetty kertoa mitään.

15. "Lapinraunioita ja hautoja esim. Luulajanjärven pohjoispuolella" (s.621). Luulajanjärven lähiseuduilla ei näistä muinaisjäännöksistä tiedetty mitään.

16. "Lentuanjoki. Patoniemessä on 3 lapinhautaa. ~~KYIKKÄ~~ Sinne on 3 virstaa Hiirennimestä ylöspäin." (s.623). Näitä hautoja ei löytynyt. Esim. Patokankaan talossa ei sellaisista tiedetty mitään.

17. "Sarvijärven kankaalla 5 virstaa etelään Kalliojärven talosta on hautoja" (s.622). Paikka tuntematon.

Seuraavat esihistorian toimiston arkistossa olevat Kuhmoa koskevat tiedot jäivät selvittämättä.

1. Vuosanka Lapinsaari, jossa lappalaiset asustaneet. Lapinsaareen ei veneen puutteessa päässyt.

2. Kuumon kylä. Niemijärven ja Saarilammen rannoilla on lappalaisten asuinpaikkoja. Tällaisia paikkoja ei Kuumon Liekinvaarassa tunnettu.

3. Katerma, Kapeasalmi. Koskessa lapinpato. Tarkoitetaan mahdollisesti Vieksijokea, josta on aikoinaan purettu puinen pato. Katerman kylästä Oraviniemestä saatu tieto.

4. Vieksin kylässä Kivijärven koillisrannalla on Lappalaisten kirkko. Tarkoitetaan todennäköisesti luonnonmuodostelmaa, jota paikkakunnalla yleisesti sanotaan Pirun kirkoksi.

KUHMO **23** ISO-TAHKOSEN LUOTEISRANTA.
KIVIKAUTINEN ASUINPAIKKA. ISO-TAHKONEN
JÄÄ OIKEALLE. KUVA LOUNAASTA.
F. 39066.

KUHMO **26** KATERMA KARANKA.
KIVIKAUTINEN ASUINPAIKKA ONTOJÄRVEN
ITÄPÄÄSSÄ KARANKALAHDEN ITÄRANNALLA.
KUVA ETELÄKAAKOSTA.
F. 39067

KUHMO **4** ONTOJÄRVI ANTTILA.
KIVIKAUTINEN ASUINPAIKKA ONTOJÄRVEN
LÄNSIPÄÄSSÄ. KUVA KAAKOSTA ORAVINIEMEN
KIVIKAUTISELTA ASUINPAIKALTA.
F. 39068

KUHMO [7] ONTOJÄRVI ORAVINIEMI

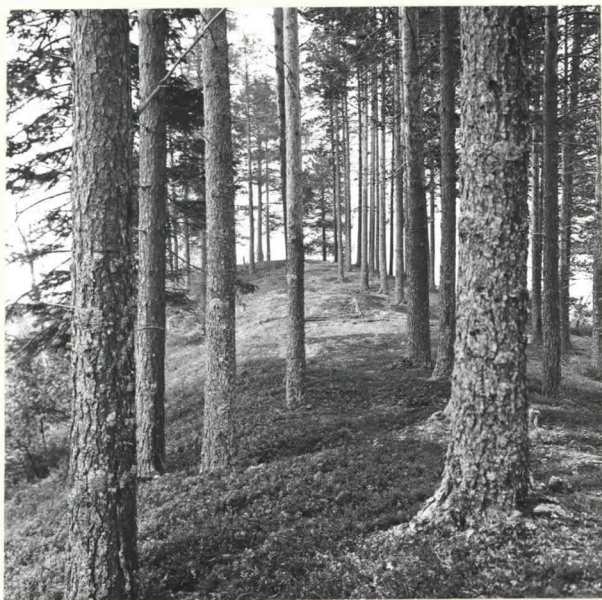
LIIITE 17
S. 35

ORAVINIEMEN KIVIKAUTISTA ASUINPAIKKAA
ONTOJÄRVEN LOUNAISRANNALLA.
KUVA ETELÄSTÄ.
F. 39069.

ORAVINIEMEN ASUINPAIKKA ON JO OSIT-
TAIN HUUHTOUTUNUT ONTOJÄRVEEN.
KUVA ETELÄSTÄ.
F. 39070.

KUHMO 12 20 VERÄINEN SAUNANIEMI.
HEVOSENKÄSOLJEN KM 13094 LÖYTÖPAIKKA.
PAIKALLA ON MYÖS JOUKKO LAPINHAUTOJA.
KUVA LUOTEESTA.
F. 39071.

KUHMO 11 KOPISALMI SYLVÄJÄNNIEMI.
KETJUNKANTAJAN KM 12755 LÖYTÖPAIKKA.
KUVA KAAKOSTA.
F. 39072.

KUHMO 42 ONTOJÄRVI NAUKKARINSAARI.
VANHA KALMISTOSAARI ONTOJÄRVEN LOUNAIS-
PÄÄSSÄ.
KUVA ETELÄSTÄ.
F. 39073.

KUHMO [15] TAHKOJOEN NISKA.
 LAPINPATO. VEDENALAISEN PADON VOI HAVAITA SEN PÄÄLLE KASVANEESTA
 KASVILLISUUDESTA. TAKANA AVAUTUU ISO-TAHKONEN.
 KUVA PÖHJOISESTA.
 FF. 39074-76

KUHMO [14] LENTIIRANJOEN NISKA.
 LAPINPATO NUOLEN OSOITTAMASSA
 PAIKASSA. KUVA IDÄSTÄ.
 F. 39077

KUHMO [30] LENTIIRA KALMONIEMI.
 VANHA KALMISTONIEMI, JOSSA NÄKYVILLÄ
 JOITAKIN HAUTAPAINAUMIA. KUVA LÄN-
 SILOUNAASTA.
 F. 39078

KUHMO [10] KALLIOJOKI PALONIEMI.
 PIIKEIHÄÄNKÄRJEN KM 18257 LÖYTÖPAIKKA
 JUOLUNKAJÄRVEN POHJOISRANNALLA. KUVA
 F. 39079 LÄNNESTÄ.

KUHMO [35] PIENI JUORTANA LAPINSÄRKKÄ.
 PIENEN JUORTANAN ITÄRANNALLA, NIEMESSÄ
 ON LAPINHAUTA JA VANHA ORTODOKSIKAL-
 MISTO. KUVA POHJOISESTA.
 F. 39080

KUHMO [43] PIENEN JUORTANAN POHJOISRANTA.
 METSIKÖSSÄ LÄHELLÄ RANTAA ON LAPINHAU-
 TOJA. KUVA ETELÄKAAKOSTA.
 F. 39081

KUHMO **5** ONTOJÄRVI PALONIEMI.
KIVIKAUTINEN ASUINPAIKKA ONTOJÄRVEN KAAKKOISRANNALLA. KUVA ETELÄSTÄ.
FF. 39082-85.

KUHMO **41** MURTOJÄRVI PÖYTÄSAARI.
PÖYTÄSAARESSA ON LAPINHAUTOJA. KUVA ETELÄSTÄ.

F. 39086.

KUHMO **36** SAARIJÄRVI RISTISÄRKKÄ "KÄÄRMEIDEN KÄRÄJÄPAIKKA"
PYÖREÄ MAAKUMPU SUOPERÄISEN ALAVAN MAAN KESKELLÄ. KUVA LÄNNESTÄ.
F. 39087